

que la *fe moral* és una mena de moral filosòfica, que Kant contraposarà a la *fe revelada* (o fe dogmàtica, o fe doctrinal o fe eclesiàstica) de les religions positives, en la qual sembla que havia deixat de creure, bé que el kantisme la declara possible. En tot cas, la filosofia de Kant és un dels grans llocs de reflexió sobre què és creure» (pàg. 147).

El sistema filosòfic kantian, en efecte, estableix dos axiomes que barren la possibilitat de rebre una doctrina revelada: a) no és possible el coneixement de la cosa-en-si (*noumenon*); b) l'únic coneixement possible de la realitat és el *fainomenon* (la cosa-per-a-mi). Però el *fenomen* és fruit exclusiu de l'activitat interna del subjecte. D'aquí la afirmació taxativa kantiana: «ésser no és un predicat real». El sistema kantian és, doncs, un subjetivisme transcendental. I, per tant, incompatible amb una doctrina que es presenta com a coneixement objectiu de la realitat, la qual, tot i ser revelada, resulta harmonitzable amb la raó.

En resum, penso que el present treball del Dr. Font aconsegueix la finalitat que ell proposa en el pròleg: obrir camí als estudis sobre la filosofia de la religió en el nostre àmbit acadèmic. Pels temes escollits –tots fonamentals en la matèria–, i la profunditat en el tractament de les qüestions, pot resultar una obra adequada com a introducció a la filosofia de la religió, i alhora una eina útil de treball. L'anàlisi de l'autor en els temes proposats en els

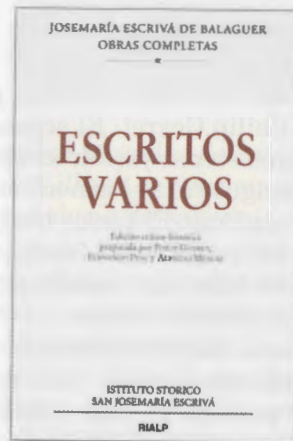
diferents assaigs obre també camps interessants d'estudi. El llibre presenta, així, una gran amplitud de temes i una àmplia bibliografia.

Ferran Rodríguez Jarque

Josemaría Escrivá de Balaguer Escritos varios (1927-1974)

Edició crítica històrica
preparada per Philip Goyret,
Fernando Puig i Alfredo
Méndiz (editors)

Rialp
Madrid, 2018
344 pàg.

Es tracta d'un nou llibre de l'edició crítica de les *Obras Completas de san Josemaría Escrivá*, dins de la sèrie «Obras publicadas». El títol respon, sens dubte, a la necessitat d'incloure en la sèrie un conjunt de publicacions breus –concretament, onze– que van des homilies a

articles, entrevistes, comunicacions en congressos i conferències. Van ser publicades entre 1927 i 1974 en llocs diversos i no sempre de fàcil accés.

Aquesta obra s'ha estructurat en quatre blocs temàtics, cosa que dona unitat a la diversitat. Cada un d'aquests blocs –editat per un especialista– va precedit d'una introducció en què es presenta el marc teològic i el marc històric doctrinal, així com la finalitat i contingut de cadascun dels textos. Les notes que il·lustren el text resulten oportunes i ajuden a aprofundir en la lectura original.

El primer bloc inclou tres homilies sobre l'Església i el sacerdoci i ha estat preparat pel teòleg Philip Goyret. El segon conté tres escrits juridicocanònics i n'ha tingut cura el canonista Fernando Puig. El tercer bloc, preparat per Alfredo Méndiz, doctor en Història i sotsdirector del *Istituto Storico San Josemaría Escrivá* és d'una temàtica més variada, amb un article publicat el 1969 i dues entrevistes. L'últim bloc, també editat pel Dr. Méndiz, són dos articles marians, concretament sobre la Verge del Pilar.

El pròleg, l'escriu l'actual prelat de l'Opus Dei, Mons. Fernando Ocariz, el qual afirma que en la seva «varietat ofereix un ric mosaic de l'esperit del fundador de l'Opus Dei». És una

bona síntesi, que es concreta en interessants reflexions sobre aspectes particulars. Em semblen particularment interessants les homilies sobre l'Església i el sacerdoci pronunciades a principis de la dècada de 1970, en moments de força confusió doctrinal amb algunes interpretacions errònies del Concili Vaticà II. El seu valor no és, però, conjuntural, sinó immutable, amb paraules fermes i clares, sobre la finalitat sobrenatural de l'Església, la necessitat de la lleialtat a l'Església i el caràcter permanent del sacerdoci.

Dels escrits juridicocanònics, en destacaria dos treballs sobre els instituts seculars, una estructura jurídica aplicada a l'Opus Dei uns anys abans de la seva configuració jurídica definitiva com a prelatura personal. Aquests escrits són d'interès no només per aprofundir en alguns aspectes de l'itinerari jurídic de l'Opus Dei, sinó també per endinsar-se en alguns detalls de l'esperit de l'Obra fundada per sant Josepmaria, incloent-hi glosses sobre les maneres i mitjans de santificació i apostolat amb què compten els membres de l'Opus Dei i virtuts com la humilitat, l'alegria i la caritat.

Les riqueses de la fe i la defensa del pluralisme polític dels catòlics –per descomptat, també dels fidels de l'Opus Dei– surten al pas, un cop més, dels

que pretenien vincular les idees polítiques personals de membres de l'Obra amb una suposada postura corporativa en qüestions temporals. Una postura corporativa que senzillament no existeix.

Particularment entranyables són els dos articles finals sobre la Mare de Déu del Pilar, una advocació mariana estretament relacionada amb la vida de sant Josepmaria. Un cop més, es fa patent el seu amor a la Mare de Déu i la reflexió sobre la seva presència en l'obra de la nostra salvació i la seva presència en el sacrifici de la Creu, que es renova en la Santa Missa. Arriba a afirmar: «Per mi, la primera devoció mariana –m'agrada veure-ho així– és la Santa Missa» (pàg. 289).

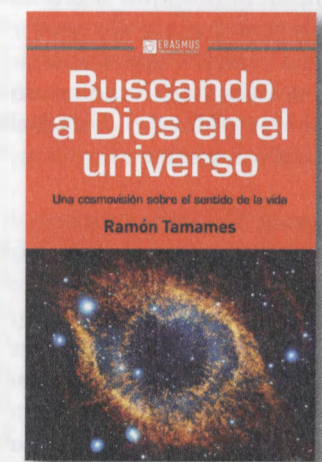
Interessarà llegir aquest llibre –o algunes de les seves parts– als qui desitgin conèixer aspectes de l'esperit de l'Opus Dei, com a variat mosaic que reflecteix aquest esperit.

Domènec Melé

Buscando a Dios en el universo

Ramón Tamames

Erasmus Ediciones
Vilafranca del Penedès,
Barcelona, 2018
384 pàg.

Només les paraules del títol d'aquest llibre ja provoquen en el lector el desig de saber si reflecteixen l'itinerari vital de l'autor, o bé el valor objectiu que cal trobar en les ciències cosmològiques (com la matemàtica de l'astronomia o dels àtoms o en els fonaments físics de la genètica) un camí per trobar Déu. Algú que hagi pogut expressar la voluntat de produir l'explosió inicial d'un *big bang* o que s'atreveixi a atribuir-li la voluntat de produir una futura involució en un fenomen en sentit contrari.

Coneixem prou bé, i de manera pública, la trajectòria